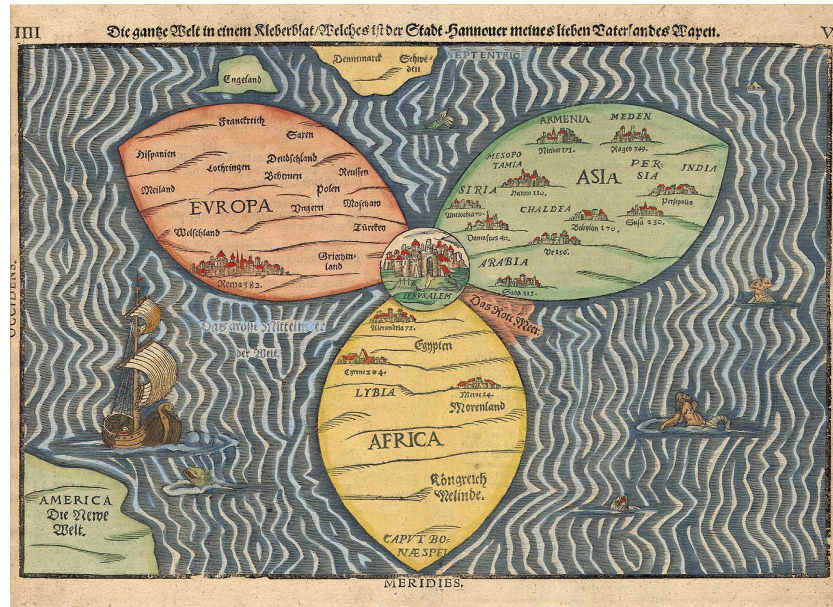

EURÁZSIAI KALEIDOSZKÓP

7. sorozat: A kereszténység geopolitikai súlyponteltolódásai

2. előadás: Chalcedon kulcsszerepe a kereszténység dogmatikai és geopolitikai történetében

Farkas Flórián
Mikes International
Hága, 2013. október 16.

© Mikes International, 2001-2013

Az Eurázsiai Kaleidoszkóp prezentációs (pdf), valamint hanganyaga (mp3) szabadon felhasználható egyéni, illetve oktatási célra. Kereskedelmi felhasználás esetén a Mikes International írásbeli engedélye szükséges.

© Mikes International, 2001-2013

KérjeteK és adatik néktek; keressetek és találtok; zörgessetek és megnyittatik néktek.

Máté 7:7

A 2013-2014 évad műsora

1. A kereszténység elfeledett első ezer éve
- ➔ 2. Chalcedon kulcsszerepe a kereszténység dogmatikai és geopolitikai történetében
3. A kereszténység új súlyponteltolódása a 21. században
4. A kereszténység és Európa a 21. században
5. **Az iszlám misztikus (szufi) háttér Elif Shafak regényeiben**
6. **Geert Kimpen: 'De kabbalist' – a zsidó misztika (kabbala) irodalmi köntösben**
7. Mani (216–274) - a fény prófétája
8. Arius (250-336) - az észak-afrikai presbiter és pap
9. A kereszties hadjáratok az arabok szemével
10. A kathar (albigens) kultúra virágzása és elpusztítása

Bevezetés

Máté 16

13. Mikor pedig Jézus Cézárea Filippi környékére méne, megkérde tanítványait, mondván: **Engemet, embernek Fiát, kinek mondanak az emberek?**
14. Ők pedig mondának: Némelyek Keresztelő Jánosnak, mások Illésnek; némelyek pedig Jeremiásnak, vagy egynek a próféták közül.
15. Monda nékik: **Ti pedig kinek mondotok engem?**

Ember is és Isten is ... de pontosan mi is e kettő között a kapcsolat?

Erre a kérdésre adott válasz keresése közben széttöredezett az egyház és lassacskán a Római Birodalom is elpusztult...

Bevezetés

A Biblia nem ad erre a kérdésre pontos választ...

János 10

29. Az én Atyám, aki azokat adta nékem, nagyobb mindeneknél; és senki sem ragadhatja ki azokat az én Atyámnak kezéből.

30. **Én és az Atya egy vagyunk.**

János 14

9. Monda néki Jézus: Annyi idő óta veletek vagyok, és még sem ismertél meg engem, Filep? **aki engem látott, látta az Atyát;** mimódon mondod azért te: Mutasd meg nekünk az Atyát?

Bevezetés

János 8

23. És monda nékik: **Ti innét alól valók vagytok, én onnét felül való vagyok; ti e világból valók vagytok, én nem vagyok e világból való.**

58. Monda nékik Jézus: **Bizony, bizony mondom néktek: Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.**

Bevezetés

János 14

28 Hallottátok, hogy én azt mondtam néktek: Elmegyek, és eljövök hozzátok. Ha szeretnétek engem, örvendeznétek, hogy azt mondtam: Elmegyek az Atyához; **mert az én Atyám nagyobb nálamnál.**

Márk 13

32 **Arról a napról és óráról pedig senki semmit sem tud, sem az égben az angyalok, sem a Fiú, hanem csak az Atya.**

Bevezetés

János 1

- 1 Kezdetben vala az Íge, és az Íge vala az Istennél, és Isten vala az Íge.
- 2 Ez kezdetben az Istennél vala.
- 3 Minden ő általa lett és nála nélkül semmi sem lett, ami lett.
- 4 Ő benne vala az élet, és az élet vala az emberek világossága;
- 5 És a világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be azt.
- 6 Vala egy Istentől küldött ember, kinek neve János.
- 7 Ez jött tanúbizonysággul, hogy bizonyosságot tegyen a világosságról, hogy mindenki higgyen ő általa.
- 8 Nem ő vala a világosság, hanem jött, hogy bizonyosságot tegyen a világosságról.
- 9 Az igazi világosság eljött volt már a világba, amely megvilágosít minden embert.
- 10 A világban volt és a világ általa lett, de a világ nem ismerte meg őt.
- 11 Az övéi közé jöve, és az övéi nem fogadják be őt.
- 12 Valakik pedig befogadják őt, hatalmat ada azoknak, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, akik az ő nevében hisznek;
- 13 Akik nem vérből, sem a testnek akaratából, sem a férfiúnak indulatjából, hanem Istentől születtek.
- 14 **És az Íge testté lett és lakozék mi közöttünk (és láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét), aki teljes vala kegyelemmel és igazsággal.**

Bevezetés

Kolossé: 1

**9 Mert Ő benne lakozik az istenségnek egész teljessége
testileg**

Bevezetés

János 11

31 A zsidók azért, akik ő vele otthon valának és vigasztalák őt, látván, hogy Mária hamar felkél és kimegy vala, utána menének, ezt mondván: A sírhoz megy, hogy ott sírjon.

32 Mária azért, amint oda ére, ahol Jézus vala, meglátván őt, az ő lábaihoz esék, mondván néki: Uram, ha itt voltál volna, nem halt volna meg az én testvérem.

33 Jézus azért, amint látja vala, hogy az sír és sírnak a vele jött zsidók is, elbúsula lelkében és igen megrendüle.

34 És monda: Hová helyeztéték őt? Mondának néki: Uram, jer és lásd meg!

35 **Könnyekre fakadt Jézus.**

36 Mondának azért a zsidók: Ímé, mennyire szerette őt!

Bevezetés

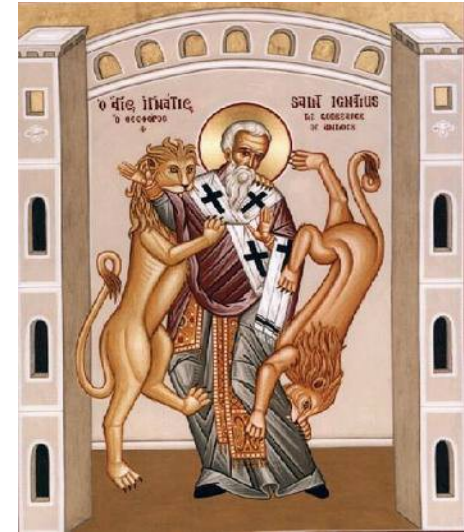
- 400 körül általános volt a nézet, hogy Jézus Krisztus isteni és emberi természettel bírt
- A pontos kapcsolat viszont számtalan lehetőséget tett lehetővé – lásd Melléklet
- Chalcedon (451) erősen az emberi természet mellett állt ki, ami az akkori nyomás (szinte a teljes isteni tulajdonság) között rendkívüli
- Óriási geopolitikai következmények:
 - Több száz évig elhúzódó polgárháború
 - A Római Birodalom szétesése/meggyengülése
 - Az Iszlám hihetetlenül gyors geopolitikai térhódítása
- Az egyetemes egyház első igazi nagy skizmája (közel azonos nagyságú egyházzrészek váltak ki)

Közvetlenül kirobbantó ok:

- 428: Nestorius Konstantinápoly pátriárkája: Mária nem Theotokos, hanem Christotokos
- 3 éven belül forrongott a birodalom – parazslott már több évszázada

Krisztus értelmezése kb. 30-300

- János ev. ↔ szinoptikusok
- Isteni és emberi
- Antiochiai Ignatius:
*Testből és lélekből
Született és nem született,
Isten testté vált ... Máriától és Istentől.*
- Más értelmezések is, pld. ebioniták (zsidó-keresztény)
Jézus próféta vagy messiás, de nem inkarnálódott Isten
- Két Természet
 - Adopcionalisták: logikusan következnek az Új Szövetség néhány részéből
 - Szűz fogantatás, keresztelés
 - Gnosztikusok: rögtön 30 évesen
 - Antiochia később elvetette az adopcionalista tant, de mindig is hangsúlyozta Krisztus emberi természetét az isteni mellett

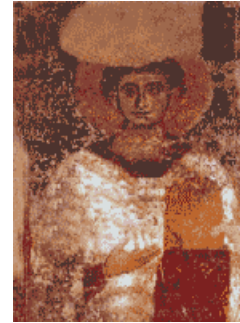
Antiochiai Ignatius
c. 35 vagy 50 - 98 vagy 117

Krisztus értelmezése kb. 30-300

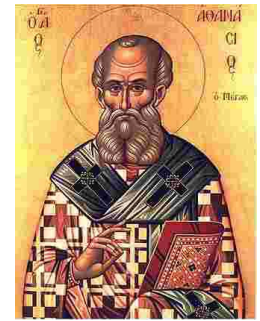
- Egy Természet
 - Isteni, az emberi forma csak álca → docetisták (dokein = úgy tűnik)
 - Filippi 2: 6 Aki, mikor Istennek *formájában* vala, nem tekintette zsákmánynak azt, hogy ő az Istennel egyenlő,
 - Probléma: ha csak illúzió, akkor az eucharistia csak szimbolikus
 - Antiochiai Ignatius már a korai 2. században elítélte
 - Mani
 - A fő áramlatok küzdöttek az Egy Természet ellen (pld. Tertullianus kb. 200 *De Carne Christi*) annak érdekében, hogy Krisztus emberi természetét megtartsák
 - Nestorius idejében ezek a viták még élő emlékezet voltak
 - Késő 3. század: Jézus Krisztus egy *persona* (személy), amelyben két *substantiae* (lényeg) létezik, isteni és emberi.
 - Dan Brown: The Da Vinci Code – 325-ben vált Krisztus istenné. Ez viszont tévedés: az igazi kérdés inkább az volt, hogyan lehet az emberit megtartani?

A 4. század

- Mennyire volt Krisztus isteni → áriánus krízis
- Arius és Athanasius
 - Krisztus nagyon közeli az Atyához és a világegyetem keletkezése előtt létezett
 - Athanasius: ugyanolyan - *homoousios*
 - Arius: hasonló – *homoiousios*
 - Nicea – 325 Athanasius nagy győzelme
 - Gótok és lombardok áriánusok voltak még a 6. században is
 - A 4. század végére a Szentháromság területén nagyjából lezárult a vita
 - Az 5. századra a vita áttevéődött Krisztus természetére

Arius
250/256–336

Athanasius
296/298 – 373

Az út Chalcedonig

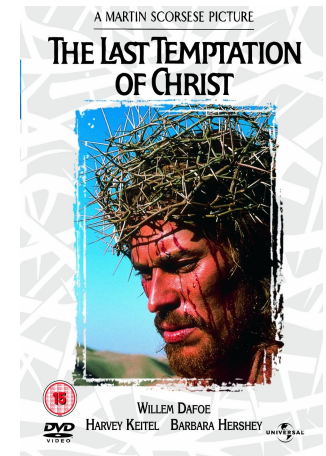
- Nicea nyitva hagyott nagy kérdése: mennyiben és hogyan emberi Krisztus?
 - Alexandria: Logos-sarx
 - Origenes
 - Athanasius majd utódai keményen harcoltak minden a Két Természet irányába tett engedmény ellen
 - Antiochia: Logos-anthropos

Nestorius
386 – 450

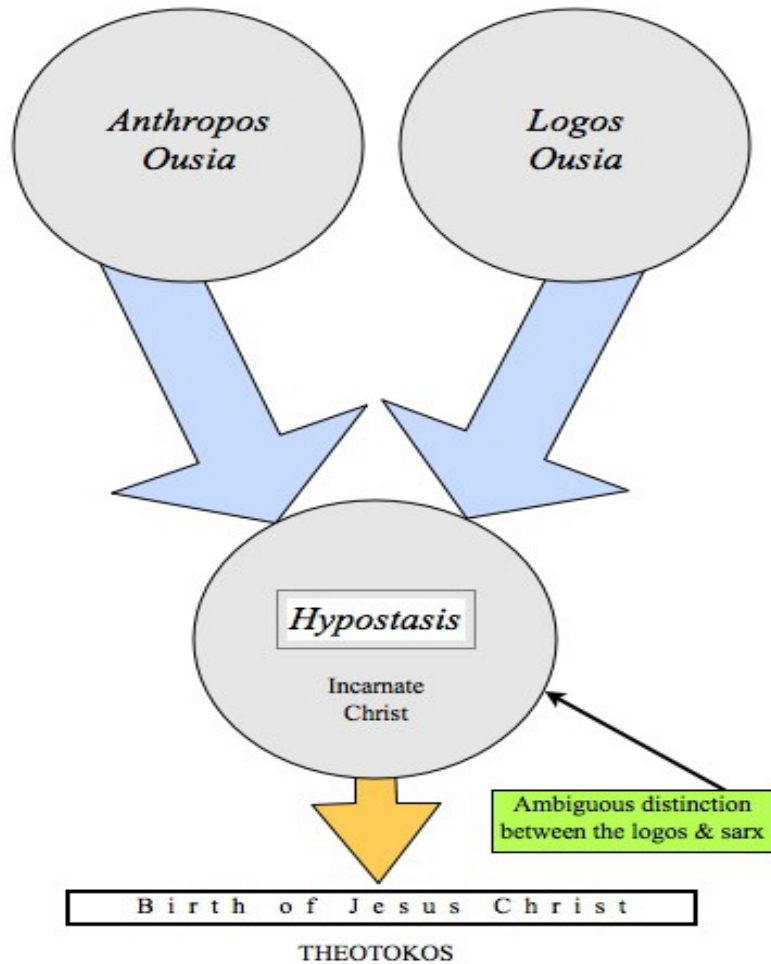

Alexandriai Cyril
376 – 444

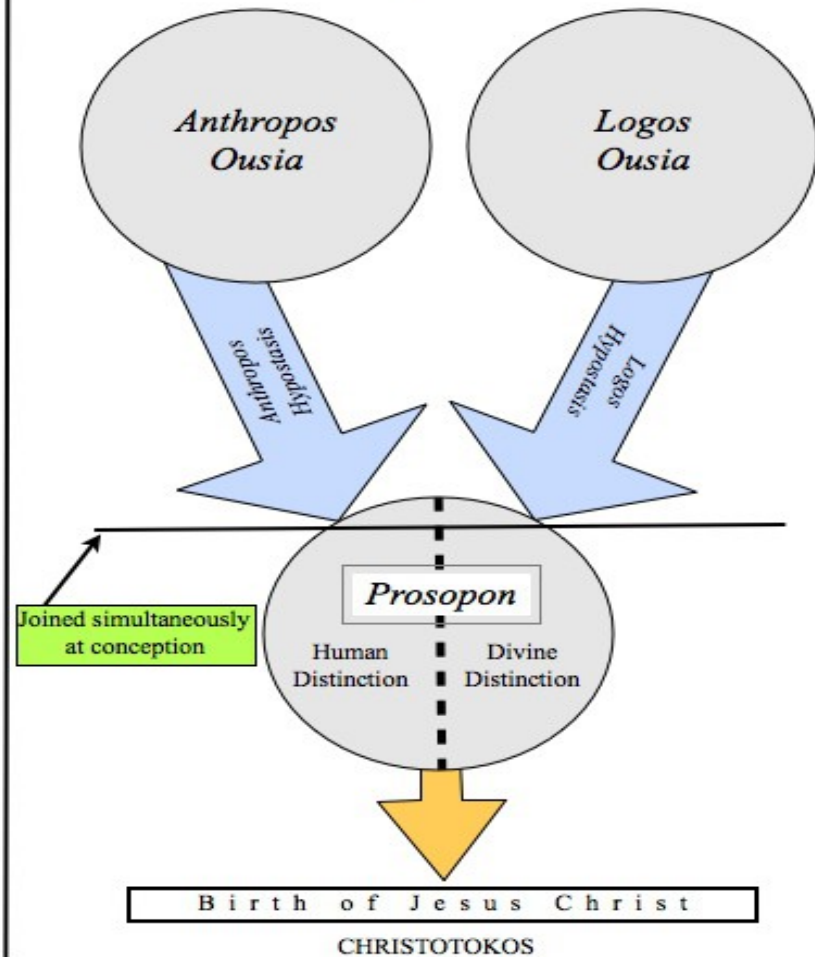

Az út Chalcedonig

Cyril of Alexandria
Hypostatic Union

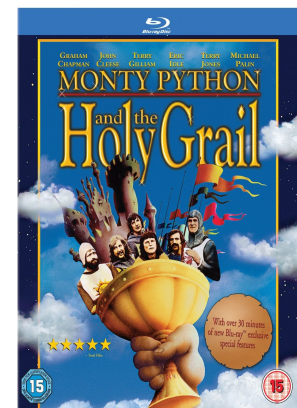
Nestorius of Constantinople
Prosopic Union

Az út Chalcedonig

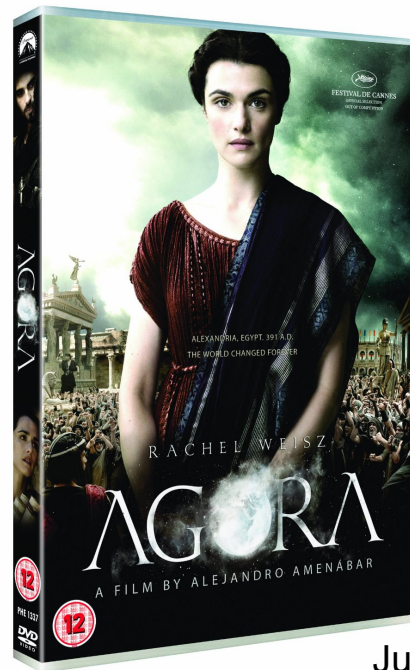
- Sztereotípiák
- Kulturális háttér/hagyomány
- Ellenfél 'besározása'
- Városok estek egymásnak egy-egy betű miatt:
 - Krisztus ugyanolyan volt-e, mint az Atya vagy csak hasonló:
homoousios ↔ *homoiousios*
 - Két természet**ből** (*ek duo*) volt-e vagy két természet**ben** (*en duo*)
- 'First shalt thou take out the Holy Pin, then shalt thou count to three, no more, no less. Three shalt be the number thou shalt count, and the number of the counting shalt be three. Four shalt thou not count, nor either count thou two, excepting that thou then proceed to three. Five is right out.'

- *instructions for the Holy Hand Grenade of Antioch*
Monty Python and the Holy Grail

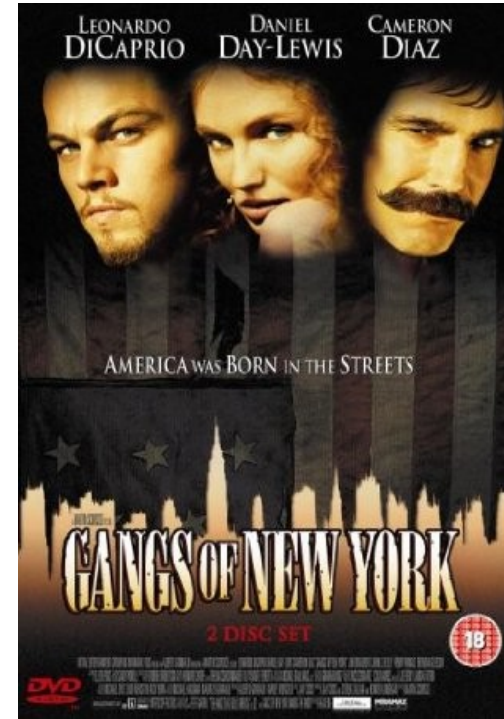

Az út Chalcedonig

- Az izomerő rendszeres alkalmazása
- Szerzetes-rendek = magánhadseregek
- 414-415: Alexandriai Cyril ↔ Orestes

Justice, Faith L.: *Hypatia. Her Life and Times.*

Az út Chalcedonig – a főszereplők

- *Az alexandriaiak azt hiszik, hogy a nap csak számukra kel fel.*
Antiochiai Severus
- A Chalcedonig vezető út és maga Chalcedon egy mondatban összefoglalható:
Szíria tanított, Konstantinápoly megszentelte és Alexandria megpróbálta elpusztítani. Végül, hosszú távon Róma járt jól.
- A négy patriarchátus versengése: Róma, Alexandria, Antiochia + Konstantinápoly (Ephesus, Jeruzsálem) - ezek részbirodalmak voltak az egyházon belül
- Róma
 - Harc a hanyatlás ellen
 - Távol a birodalmi központtól, de Péter székhelye
 - A Nyugat-római Birodalom szétesése
 - Útban a középkori Európa legfontosabb intézménye megteremtése felé
 - Ebben a korban egy szereplő a sok közül: hatalmi politika

Az út Chalcedonig – a főszereplők

- Alexandria
 - Meddig nőhet még a hatalmuk
 - Mint fáraók
 - Márk evangélista
 - Erős nem-keresztény hagyományok: Alexandria olvasztótégely
 - Legrégebbi szentiratok
 - Aggresszív küzdelem minden nem-keresztény vallással szemben
→ más keresztény áramlatokkal szemben is
 - A birodalom vallási központja szerettek volna lenni
- Antiochia és Konstantinápoly
 - Antiochia óriási szellemi hagyománya
 - Konstantinápoly: birodalmi felügyelet!
- Egyház mint állam
 - Az állam a növekvő adók miatt egyre népszerűtlenebb lett, az egyházé viszont nőtt
 - A császári család egyre nehezebben tudott ellenállni az egyházi nyomásnak

A zsinatokról

Arra hajlok, hogy a püspökök gyűléseit el kell kerülni, mert sohasem láttam egy jól végződő zsinatot, vagy amelyik a gonosz megelőzését szolgálta volna. Ellenkezőleg, azokat csak növeli.

Feltételek hiánya:

- Püspökök minimális száma
- Földrajzi eloszlás
- Operatív eljárások
- Rend fenntartása
- Stb.

Nazianzi Szent Gergely
329/330-389/390

Az Ephesusi Zsinat (431)

- Rossz előjelek: Nestorius rossz időben a rossz helyen
- A helyi probléma általánossá eszkalálódott hosszú távon
- Beiktatása után rögtön nekiment minden más kisebb rivális gyülekezetnek
- 428 novembere: Anastasius: Mária nem Theotokos
- Nestorius megvédte beosztottját:
 - a kérdés lényegét ragadta meg (Mária a Teremtő anyja?)
 - óriási felháborodás, mert a Mária-kultusz már nagyon elterjedt volt és több istenséggel vádolták
 - a valóságban a nézetei nem voltak radikálisak és nem estek messze magától a Chalcedoni Hitvallástól sem
- Az ellenségei egyesültek
 - Konstantinápolyi papság (fenyítés)
 - Pulcheria
 - Alexandriai Cyril (levelezés) + I. Celestine római pápa bevonása + egyéb püspökök bevonása
 - I. Celestine: 430-ban (10 napos!) ultimátum Nestoriusnak + kérelem a császárhoz egy zsinat megtartására

Az Ephesusi Zsinat (431)

- Theodosius: Mérges volt Nestoriusra de I. Celestinere is
- Róma + Alexandria ↔ Antiochia + Konstantinápoly
- 431 júniusa, forró nyár Ephesusban (Antiochiai János késő megjelenése)
- Nestorius és csapata nem is vett részt a zsinaton várca az antiochiaiakat
- Cyril atnyomta az akaratát
- Június 26-án megérkeztek az antiochiaiak: János dühös lett és egy ellenzsinatot rendezett a megmaradt püspökökkel
- Döntőbíró a császár → levelek Konstantinápolyba
- Cyril emberei zavargásokat keltettek a fővárosban
- Theodosius elfogadta mindkét zsinat döntéseit és a négy pátriárkha lemondását: mindegyiket visszaállította, kivéve Nestoriust
- Császári nyomásra kompromisszum jött létre, amely végül Chalcondonnál nyer
- Nestorius: végül egy egyiptomi oázisban, száműzetésben halt meg

A 'Gengszterzsinat' (449)

- Alexandria: kompromisszum Ephesusban, de jó esély a Két Természet teljes legyőzésére az egész birodalomban
- Új szereplők: Alexandria: Dioscuros (444), Róma: I. Leo (440), Antiochia: Domnus (440)
- Barbár támadások szinte az egész fronton, a birodalom 100 sebből vérzett
- Isten haragudott az egyházra! → Euthyce: az Egy Természetet a szélsőségig vitte, nagy befolyás Konstantinápolyban és az udvarban: 447-448-ra rendőr-állami állapotok a fővárosban
- Általános támadás Antiochia ellen (fő képviselv Cyrrhusi Theodoret)
- 448-ban Konstantinápolyban Eutyches-t elítélte egy Házi Zsinat → kiújult háború → újabb zsinat Ephesusban 449-ben (náron)
- Dioscuros totális győzelmet akart: Konstantinápoly megregulázása, s Alexandria teljes uralma a birodalom felett
- Gyakorlatilag mindenkit maga ellen hergelt (nem érzékelte jól a helyzetet + személyiség zavaros); főleg Rómát nézte le
- I. Leo – igazi római: Tome
- Dioscuros elnökölt, igazi koncepciós perként zajlott a zsinat (I. Leo levelét nem engedték felolvasni, a vádlottak nem szólalhattak fel, üres lapot kellett aláírni, stb.)

A 'Gengszterzsinat' (449)

- Dioscuros, a Szeretett Vezér megszólításai: “Dioscuros Érseknek, a hit nagy védőjének.” “Ezek a Szentlélek szavai ... Az atyák rajtad keresztül élnek. A hit védelmezőjének!”
- Flavianus összeverése, igazi tömegverekedés
- Hilarius: Contradicitur!
- A második nap az össze keleti egyház püspökét leváltották, aki nem tartozott az Egy Természet hívői közé
- Utolsó híd felégetése: Konstantinápoly fele menet, megálltak Nicea-ban és ott kiátkozta I. Leot
- Tökéletes (és váratlan) puccs.
- I. Leo: Latrocinium

Chalcedon (451)

- S akkor a császár meghalt. 450 júliusában II. Theodosius leesetta Ióráról
- Pulcheria → Marcian: új rezsim
- I. Leo + Konstantinápolyi Anatolius (átállt)
- 451-ben Chalcedon egy egyensúlyozási aktus volt, hatásai csak hosszabb idő elteltével lettek világosak
- A katonai helyzet kritikussá vált: megoldást kellett találni a vallási ellentétekre (nyugtalan városok → adó)
- II. Ephesust egyszerűen nem lehetett érvényben hagyni
- Katonai helyzet → Chalcedon (Konstantinápoly külvárosa – ma Kadıköy)
- Két cél:
 - Eltörölni II. Ephesust
 - Elhatárolódni a nesztorianizmustól és Euthyches álláspontjától
 - + bűnbánás és szerecsenmosdatás
- Alexandriaiak ellenkezése
- Közös álláspont: Cyrill Nestróriushoz írott mérsékeltebb levele + Alexandria és Antiochia 433-as paktuma + Leo Tome-ja
- Problémák: Theothokos. ek duo physeon ↔ en duo physeon
- Csak a császári hivatalnokok nyomására fogadta ezt el a jelenlevő nagy többsége

Chalcedon (451)

- A chalcedoni szöveg nagyon precíz, tömör és kiegyensúlyozott
- Egyéb hatások:
 - Jeruzsálem patriarchátus lett
 - Konstantinápoly Róma után a második
- 451 november 1-jén a zsinat egy nagy fináléval zárult, amelyen jelen volt Marcian és Pulcheria is
- Marcian: “második Konstantin”

Chalcedon utóélete

- A monophysiták Egyiptomban és a Közel-Keleten úgy tekintettek Chalcedonra, mint a többiek II. Ephesusra (Marcian = Sátán)
- Róma megerősödött, de az igazi hatása csak majd később lesz észlelhető
- Chalcedon bástyái: Konstantinápoly, Kis-Ázsia, Balkán és a nyugati tartományok
- Alexandria/Egyiptom forrongott, majd párhuzamos egyházi struktúra alakult ki: miaphysitáktól az Euthyches-i kemény magig
- Hasonlóan a nesztoriánusok is kialakították párhuzamos egyházi struktúrájukat a szíriai és mezopotámiai területeken
- A helyzet azonban képlékeny volt: monophysita császárok váltakoztak chalcedoniakkal
- Végül a 6. században a Justinian dinasztia (518-602) tartós uralkodása szilárdította meg a chalcedoni orthodoxyát
- 610-re a prezsa háborúk következtében a birodalom végnapjait élte. Heraclius zsenialitása mentette meg a helyzetet. 626: egy akarat = monothelete
- 680: Konstantinápolyi Zsinat ezt elítélte, mint eretnekséget
- Iszlám

Melléklet – Fontosabb Krisztológiai álláspontok

- **Adopcionalisták:** Két Természet álláspont. Krisztus ember, akot a Isten szelleme megtöltött földi élete során vagy azután. A két természet egymástól függetlenül létezett.
- **Apollinarius:** 4. századi püspök, aki Krisztus isteni természetét annyira hangsúlyozta, hogy minden racionalás emberi lélek jelenlétét Krisztusban tagadott. Krisztusnak egy természete volt, isteni. Az Első Konstantinápolyi Zsinat (381) ezt eretnekségnek ítélte.
- **Arius:** Tagadta a Fiú egyenrangúságát az Atyával, s ezzel a Szentháromságot.
- **Basilides:** Gnosztikus keresztény a 3. századból, Egyiptomban tevékenykedett. Tanítása szerint Krisztus azért jött, hogy a fény erőit felszabadítsa az anyagi világ tudatlanságából. Krisztus az Isten Esze (nous), aki Jézusra annak keresztelése alkalmából szállt.
- **Cerinthus:** Gnosztikus keresztény gondolkodó (kb. 100), aki szerint Krisztus spirituális lénye annak a Jordánban való megkeresztelkedése alkalmából szállt. Ez a Két Természet Krisztológiai korai (és radikális) formája.
- **Chalcedoni:** Ez az álláspont lett a fő orthodoxia 451-ben és azóta. A Két természet egyesül Krisztus egy személyében, összetéveszthetetlenül, változatlanul, megosztatlanul és szétválaszthatatlanul. Krisztus Két Természetben létezik.

Melléklet – Fontosabb Krisztológiai álláspontok

- **Docetisták**: Korai nézet, amely szerint Krisztus pusztán egy illúzió, amelyet az isteni lény emberi formaként felöltött; nem volt emberi természete. Krisztus szenvedése a kereszten pusztán illúzió.
- **Ebioniták**: Korai zsidó-keresztény mozgalom, akik szerint Krisztus emberi lény volt, József és Mária fia. Bár ő volt a Messiás, nem volt isteni természete.
- **Eutyches**: Monophysita gondolkodó, aki a 440-es években volt aktív. Krisztust isteni és emberi természetek egyesüléseként fogta fel, de a kritikusi szerint nem hagyott sok helyet Krisztus emberi természetének.
- **Gnosztikusok**: Krisztust isteni lénynek tartották, aki azért jött, hogy a hívőket megváltsa a gonosztól és a szennyezett anyagi világtól. Krisztus igazi természete mindig is isteni volt, s amíg a földön járt, egy természetfölötti testet öltött, amely különbözik az emberiségtől.
- **Manicheusok**: Alapítója Mani (3. század), végül egy független világvallássá vált. Mani egy abszolút és örök harcot tanított a fény és a sötétség erői között. Krisztus szabadítóként jött, hogy megváltsa a fény részeit, amelyek az anyagi világ fogságában sínylődnek. Pusztán isteni lény volt, minden emberi része illúzió. Ez a tanítás közel áll a gnosztikusok és docetisták álláspontjához.

Melléklet – Fontosabb Krisztológiai álláspontok

- **Marcion**: (kb. 85-160) Fontos korai keresztény gondolkodó. Radikálisan elválasztotta a régi Ószövetség hibás Istenségét az Új Szövetség igazi Istenétől. Jézus Krisztus ennek a nagyobb Istennek volt a küldötte és Fia, aki azért küldte őt, hogy megmentse a világot a régi spirituális rendszertől. Eretneknek nyilvánították.
- **Melkitek**: Gúnynév azon Chalcedoni Othodoxokra, akik a monophysiták által uralt területeken laktak. A “Király Emberei”.
- **Miaphysiták**: Az Egy Természet gey változata, amely Alexandriai Cyrilhez és utódaihoz kapcsolódik. Az inkarnálódott Krisztusnak egy természete van, de az isteni és emberi természetből tevődik össze, s tartalmazza mindkettő összes tulajdonságát. Krisztus természete két Természetből való.
- **Modalisták**: Lás Sabellius.
- **Monophysiták**: Az Egy Természet Krisztológia hívei. Ezt az elnevezést általánosan is használják, hogy a kevésbé radikális nézeteket is megnevezze, mint pld. miaphysiták.
- **Monotheleták**: A 7. században a Római Birodalom megpróbálta ;athidalni az Egy, ill. Két Természet közötti szakadékot. A birodalom és egyház vezetői azt hirdették, hogy Krisztusnak Egy Akarata volt. Később ezt eretnekségnek nyilvánították.

Melléklet – Fontosabb Krisztológiai álláspontok

- **Nesztoriánusok**: Nestorius kritikussai azzal vádolták őt, hogy tanítása szerint Krisztusban Két Természet létezik, de ez nem teljes egység. Mária tehát Krisztus Anyja, de nem az Isten Anyja. Az utókor Nestorius tanítását sokkal közelebbenk tartja a fő orthodoxiához, mint korában.
- **Samosatai Pál**: Antiochia 3. századi püspöke. Szerinte az ember Jézus istenivé a keresztelese során vált. Ezt eretnekségnek nyilvánították, mint egyfajta Két Természet eretnekséget, vagy adopcionalizmust.
- **Sabellius**: Rómában tanított a korai 3. században. Szerinte Krisztusnak emberi teste volt, de Istennel azonos volt természetileg: nem volt igazi emberi természete. Eszerint Atya, Fiú és Szentlélek nem személyek, hanem az isteni lét módusai. Krisztus egyenlő volt az Atyával abból a szempontból, hogy az Atya szenvedett a kereszten. Ez az Egy Természet hit szélsőséges formája.
- **Valentinus**: 2. századi egyiptomi gondolkodó, klasszikus gnoszticista Krisztológiát tanított, amely szerint az isteni Krisztus azért jött, hogy megváltsa az ördögi világot, de nem volt igazi emberi természete, s teste mindig is természetfölötti volt, mint emberi.

Melléklet – Fontosabb Krisztológiai álláspontok

- **Íge / Test Krisztológia:** E szerint Isten Ígéje (Logos) Testté (Sarx) vált, így a Logos volt a Krisztus testének a vezérmotívuma. E nézet Krisztust inkább az emberiség képviselőjének tekintette, mint egy önmagában kifejlődött személyiséget.
- **Íge / Ember Krisztológia:** E szerint Isten Ígéje (Logos) emberivé vált egy ember (Anthropos) formájában, aki Jézus Krisztus. Krisztus nem csak az emberiség képviselője általános értelemben, hanem egy önmagában kifejlődött személyiség.

Irodalom – könyv

- Jenkins, Philip: *The Lost History of Christianity*. HarperOne, 2008.
- Jenkins, Philip: *Jesus Wars*. SPCK, 2010.
- Jenkins, Philip: *The Next Christendom*. Oxford UP, 2011.
- Jenkins, Philip: *The New Faces of Christianity*. Oxford UP, 2006.
- Jenkins, Philip: *God's Continent*. Oxford UP, 2007.
- Dalrymple, William: *From the Holy Mountain*. Owl Book, 1997.
- Innemé, Karel C. & Lutz, Robin: *Koptische kloosters*. Fontein, 1999.
- Procopius: *The Secret History*. Penguin, 2007.
- Moschou, John: *The Spiritual Meadow*. Cistercian Publications, 1992.
- Theodoret of Cyrrhus: *A History of the Monks of Syria*. Cistercian Publications, 1985.
- De Rosa, Peter: *Vicars of Christ*. Poolbeg, 2000.
- Asbridge, Thomas: *The Crusades*. Simon & Schuster, 2012.
- Williams, Rowan: *Arius*. Darton, Longman and Todd, 1987.
- Kannengiesser, Charles: *Arius and Athanasius*. Varorium, 1991.
- Stead, Christopher: *Doctrine and Philosophy in Early Christianity*. Varorium, 2000.
- Decret, François: *Mani et la tradition manichéenne*. Maitres Spirituels, 1974.
- Maalouf, Amin: *Les Jardins de lumière*. Lattès, 1991.
- Maalouf, Amin: *Les croisades vues par les arabes*. Lattès, 1983.

Irodalom – könyv

- Schuon, Frithjof: *The Transcendent Unity of Religions*. Quest Books, 2005.
- Ostrogorsky, George: *History of the Byzantine State*. Basil Blackwell, 1989.
- Vasiliev, A. A.: *History of the Byzantine Empire*. Madison, 1928.
- Glubb, John Bagot: *The Great Arab Conquests*. Hodder & Stoughton, 1963.
- Glubb, John Bagot: *The Empire of the Arabs*. Hodder & Stoughton, 1963.
- Glubb, John Bagot: *The Course of Empire*. Hodder & Stoughton, 1963.
- Glubb, John Bagot: *A Short History of the Arab Peoples*. Dorset Press, 1969.
- Glubb, John Bagot: *The Life and Times of Muhammad*. Cooper Square Press, 2001.
- Lings, Martin: *Muhammad*. Inner Traditions, 2006.
- Nasr, Seyyed Hossein: *Muhammad: Man of God*. ABC International Group, 1995.
- İnalcik, Halil (ed.): *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*. I-II. Cambridge UP, 2004.
- Norwich, John Julius: *Byzantium – The Early Centuries*. Alfred A. Knopf, 2007.
- Norwich, John Julius: *Byzantium – The Apogee*. Penguin, 1993.
- Norwich, John Julius: *Byzantium – The Decline and Fall*. Alfred A. Knopf, 2006.

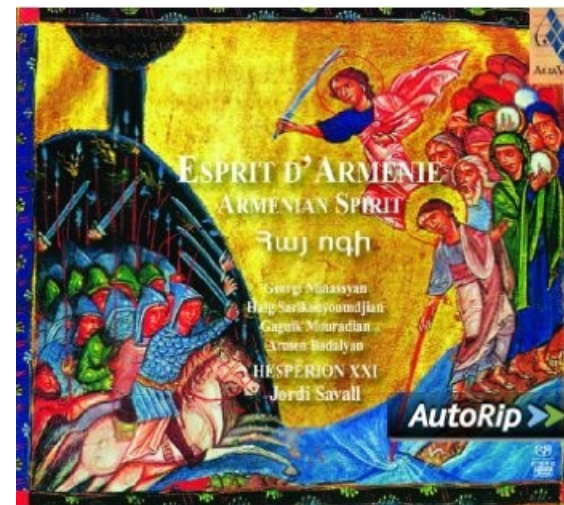
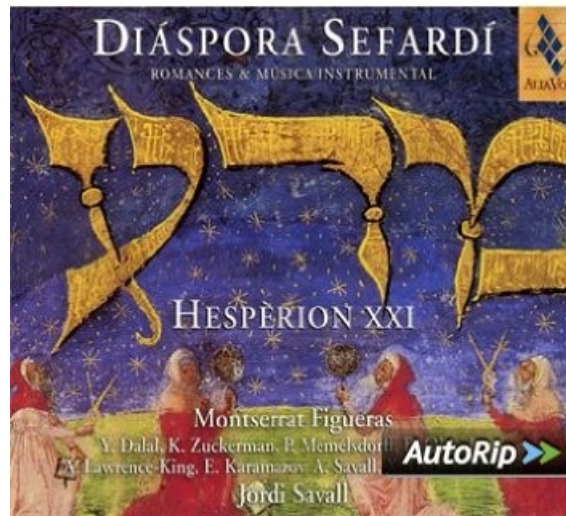
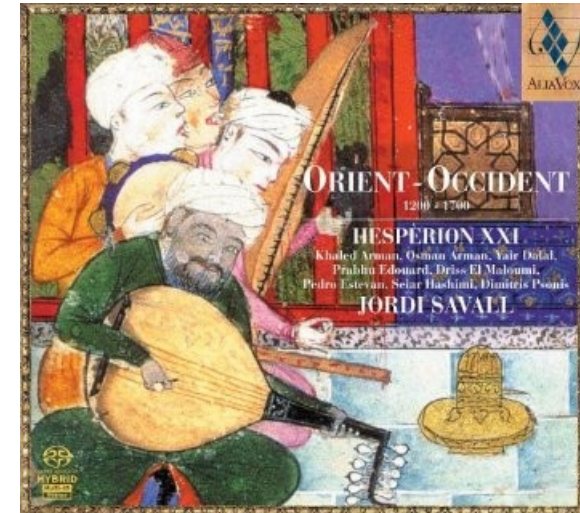
Irodalom – könyv

- Robinson, Francis: *The Mughal Emperors*. Thames & Hudson, 2007.
- Farrokh, Kaveh: *Shadows in the Dessert – Ancient Persia at War*. Osprey Publishing, 2004.
- Roquebert, Michel: *Histoire des Cathares*. Tempus, 2002.
- Roquebert, Michel: *La religion cathare*. Tempus, 2009.
- Obrusánszky, Borbála: A nesztoriánus vallás elterjedése és jelentősége Belső-Ázsiában. Mikes International, 2008.
http://www.federatio.org/mikes_bibl.html#137
- Kazantzakis, Nikos: *The Last Temptation*. Faber & Faber, 1995.
- De Purucker, Gottfried: *The Story of Jesus*. Theosophical UP, 1998.
- Baker-Brian, Nicholas J.: *Manichaeism: an ancient faith rediscovered*. T&T Clark International, 2011.
- Cameron, Ron (transl.) & Dewey, Arthur J. (ed.): *The Cologne Mani codex (P. Colon. inv. nr. 4780): Concerning the origin of his body*. Scholars Press, 1979.
- Merkelbach, Reinhold: *Mani und sein Religionssystem*. Westduetscher Verlag. 1986.
- Widengren, Geo: *Mani und der Manichäismus*. W. Kohlhammer Verlag, 1961.

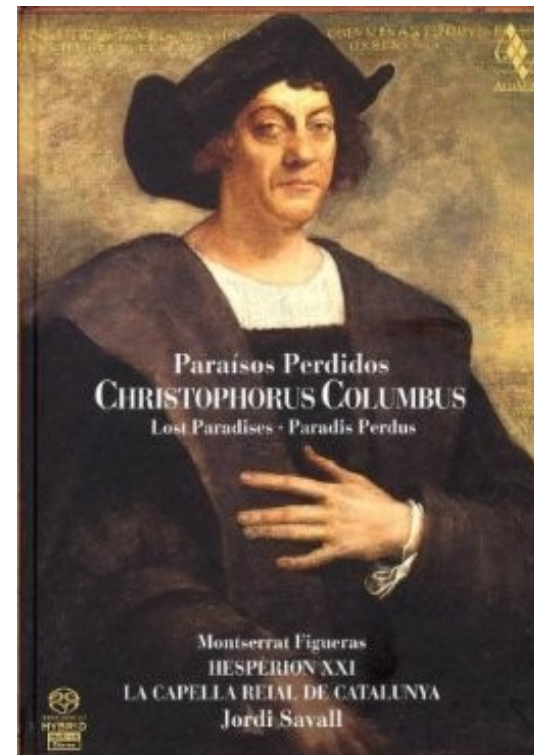
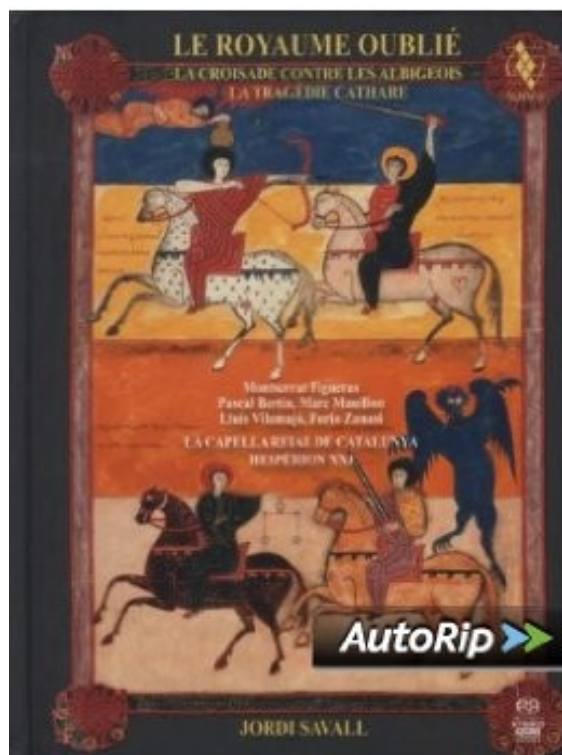
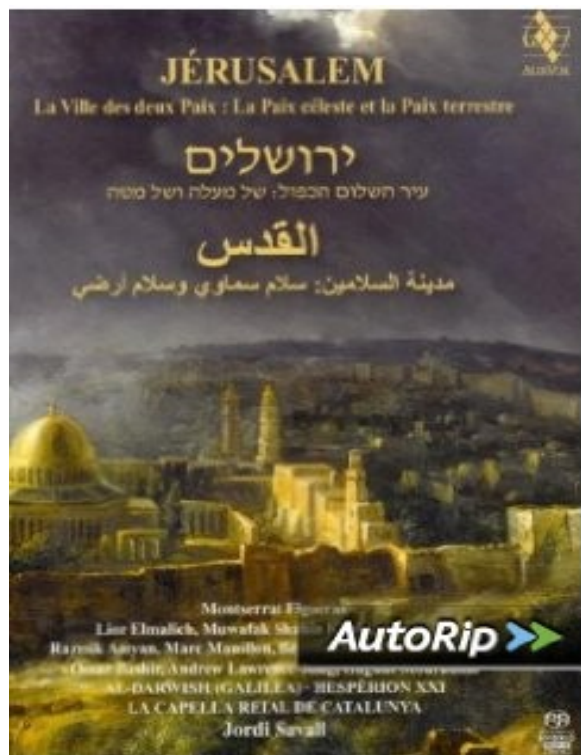
Irodalom – könyv

- Koenen, Ludwig & Römer, Cornelia: *Mani - Auf der Spur einer verschollenen Religion*. Herder, 1993.
- Justice, Faith L.: *Hypatia. Her Life and Times*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013.
- Brown, Dan: *The Da Vinci Code*. Corgi Books, 2013.

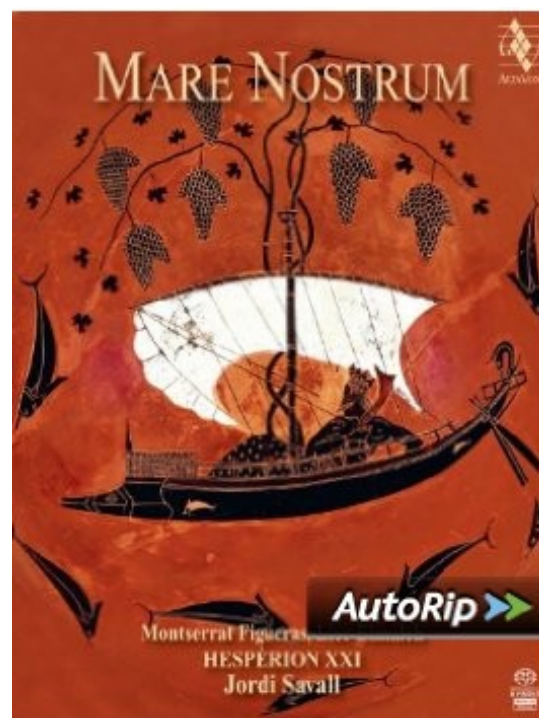
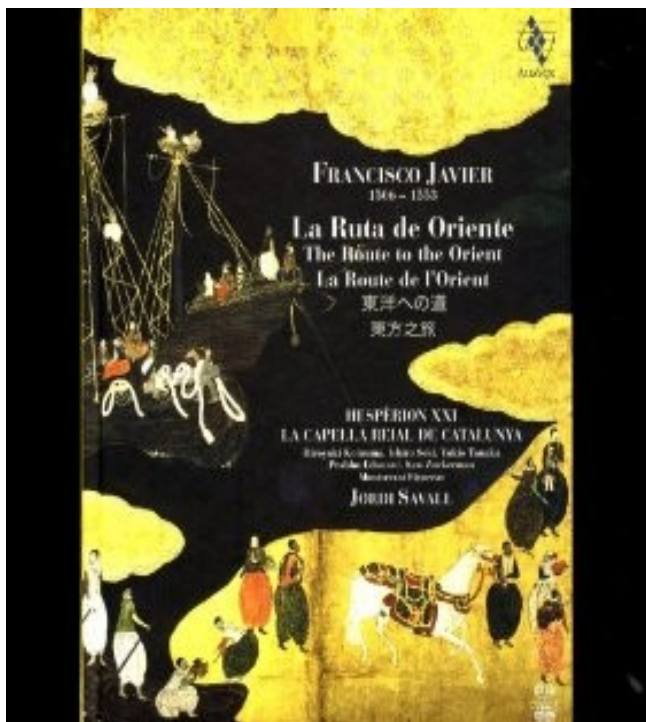
Irodalom – (SA)CD

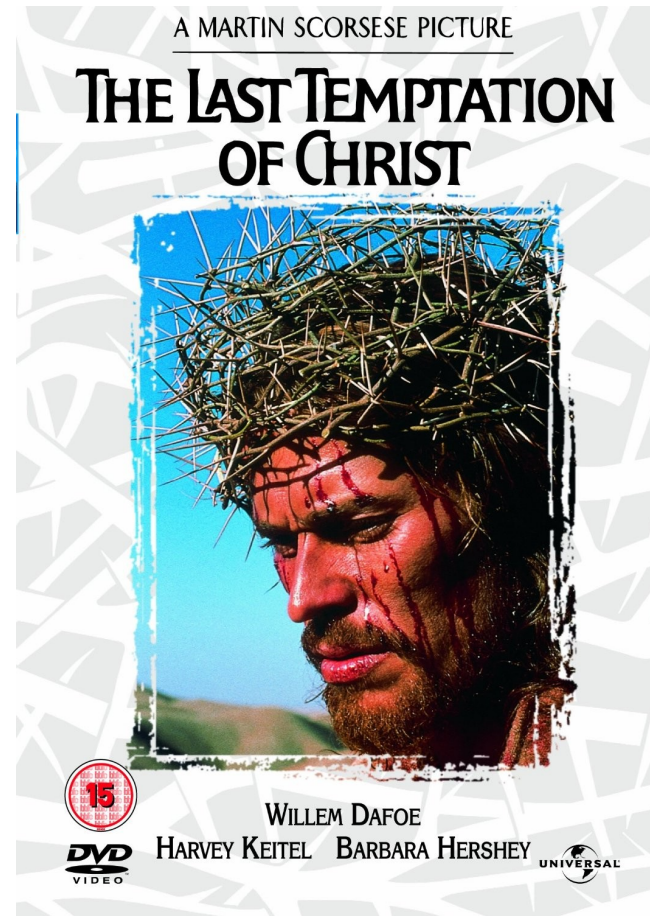
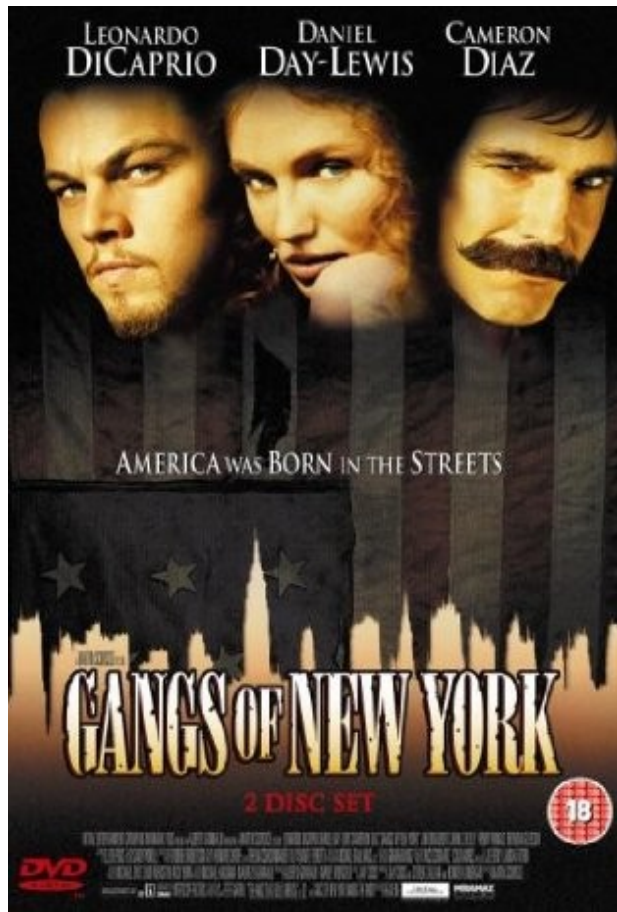
Irodalom – könyv & (SA)CD

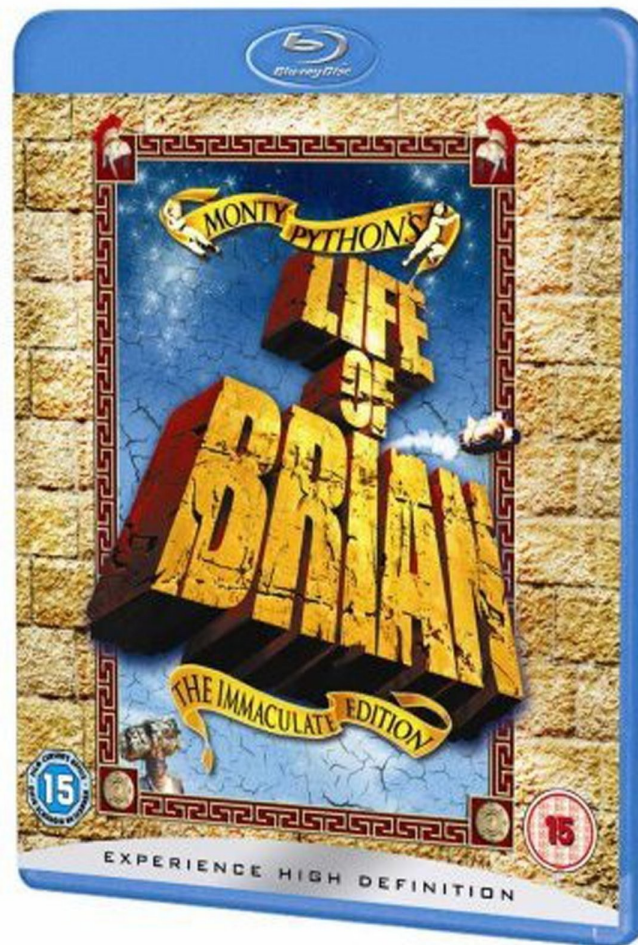
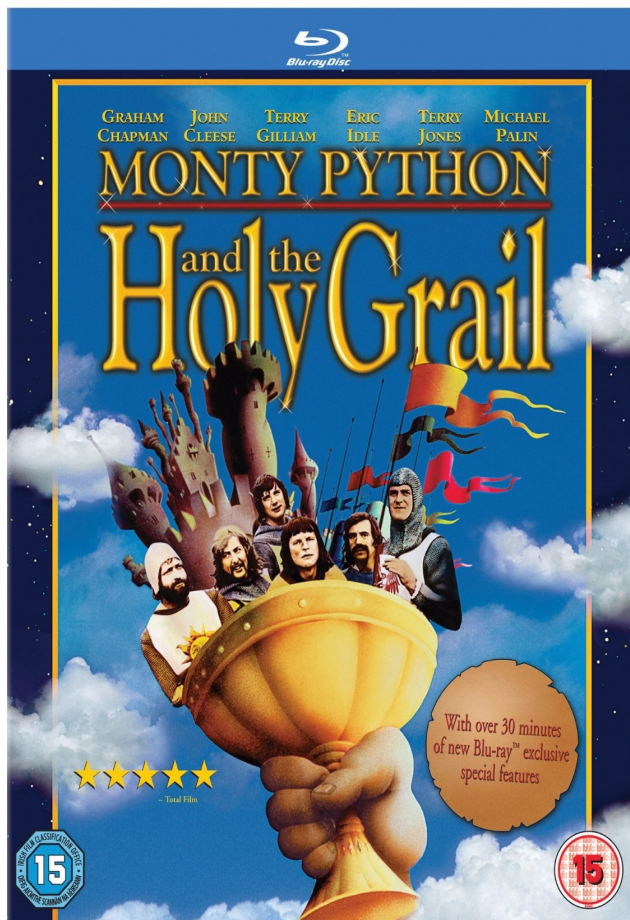
Irodalom – könyv & (SA)CD

Irodalom – film

Irodalom – film

Irodalom – film

